

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.4.10>

ШКОДА В.М.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЖИТЛОВО-ПОБУТОВОГО НАПРЯМУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ МИТНИХ ОРГАНІВ

PECULIARITIES OF LEGAL REGULATION OF HOUSING AND HOUSEHOLD SOCIAL PROTECTION OF CUSTOMS EMPLOYEES

Встановлено, що норми чинного законодавства передбачають наступні основні форми соціального захисту працівників митних органів у рамках житлово-побутового напрямку соціального захисту цих працівників: 1) надання службового жилого приміщення працівникам митних органів; 2) виділення земельних ділянок для будівництва службового жилого приміщення працівникам митних органів; 3) надання безвідсоткового кредиту для житлового будівництва або придбання квартир чи індивідуальних житлових будинків; 4) надання матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань. При цьому доведено, що стан правового регулювання соціального захисту відповідного напрямку характеризується рядом проблем, зокрема: 1) порядок надання службових жилих приміщень і користування ними є недосконалим і врегульовується актом радянської доби, що не узгоджується із процесом дерадянїзації законодавства; 2) у МК України відсутня стаття, що регламентує особливості виділення земельних ділянок для будівництва службового жилого приміщення працівникам митних органів; 3) відсутня нормативна база для розроблення та реалізації програм надання працівникам митних органів, які потребують поліпшення житлових умов, безвідсоткового кредиту для житлового будівництва (придбання квартир, індивідуальних житлових будинків). Обґрунтовано, що вирішення цих та інших проблем потребує: 1) доповнення МК України ст. 586-1 «Виділення земельних ділянок для будівництва службового жилого приміщення працівникам митних органів»; 2) розробки і затвердження нового Порядку надання службових жилих приміщень і користування ними (замість того, що затверджений постановою Ради Міністрів УРСР № 37 від 1988 року), а також Положення про порядок надання службових жилих приміщень і користування ними в Держмитслужбі та її територіальних органах (з попереднім внесенням змін до ч. 1 ст. 586 МК України); 3) розроблення та прийняття (введення в дію після завершення війни) Порядку надання державним службовцям митних органів, які відповідно до законодавства потребують поліпшення житлових умов, безвідсоткового кредиту для житлового будівництва або придбання квартир чи індивідуальних житлових будинків.

Ключові слова: *правове регулювання, житлово-побутовий напрям, соціальний захист, працівники митних органів, Митний кодекс.*

It is established that the provisions of current legislation provide for the following basic forms of social protection for customs officials in the area of housing and living conditions: 1) provision of official accommodation for customs officials; 2) allocation of land plots for the construction of official residential premises for customs officials; 3) provision of interest-free loans for housing construction or the purchase of apartments or individual residential houses; 4) provision of material assistance for the resolution of social and domestic issues. At the same time, it is proven that the state of legal regulation of social protection in this area is characterized by a number of problems, in particular: 1) the procedure for providing and using official residential premises is

imperfect and is regulated by a Soviet-era act, which is not consistent with the process of de-Sovietization of legislation; 2) the Civil Code of Ukraine does not contain an article regulating the specifics of allocating land plots for the construction of official residential premises for customs officials; 3) there is no regulatory framework for the development and implementation of programs to provide customs officials who need to improve their living conditions with interest-free loans for housing construction (purchase of apartments, individual residential buildings). It is justified that solving these and other problems requires: 1) adding Article 586-1 to the Customs Code of Ukraine, entitled «Allocation of land plots for the construction of official residential premises for customs officials»; 2) developing and approving new procedures for the provision and use of official residential premises (replacing those approved by Resolution No. 37 of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR in 1988), as well as the Regulations on the procedure for providing and using official residential premises in the State Customs Service and its territorial bodies (with prior amendments to Part 1 of Article 586 of the Customs Code of Ukraine); 3) development and adoption (entry into force after the end of the war) of the Procedure for granting interest-free loans to civil servants of customs authorities who, in accordance with the law, need to improve their living conditions, for housing construction or the purchase of apartments or individual residential buildings.

Key words: legal regulation, housing and utilities sector, social protection, customs officials, Customs Code.

Актуальність теми. Житлово-побутовий напрям соціального захисту працівників митних органів ґрунтується на підході до розуміння ученими так званого «соціально-побутового напрямку соціального захисту», що «реалізовується у формах безвідсоткового кредиту для житлового будівництва або придбання квартир чи індивідуальних житлових будинків та матеріальної допомоги» [1, с. 4]. Окреслені форми соціального захисту (хоча їх перелік є ширшим) у переважній мірі стосуються реалізації особою права на достатнє (гідне) житло, а також вирішення тих чи інших побутових питань, які позначаються на соціальній безпеці особи. У цьому контексті слід зауважити, що право на житло, як відомо, є фундаментальним правом людини, адже має вирішальне значення для перебування її у безпеці (фізичній, психологічній та соціальній загалом), для забезпечення гідного буття людини, що є основою для розкриття соціального потенціалу особи та культивування нею соціального капіталу.

Водночас право на житло, гарантоване ст. 47 Конституції України, – це не просто право на притулок або ж на «дах над головою», адже «достатнє житло має забезпечувати більше, ніж суто чотири стіни та дах. Перш ніж ті чи інші форми даху можна вважати такими, що є «достатнім житлом», повинен бути виконаний ряд умов, які є настільки ж важливими, як і загалом пропозиція та наявність житла». Зокрема Спеціальний доповідач з питання про право на достатнє житло (Управління Верховного комісара ООН з прав людини) у доповіді «Право на достатнє житло» констатує, що житло є основою стабільності, а також безпеки для людини та її сім'ї. Проте такими властивостями це право буде характеризуватись тоді, коли право на достатнє житло у цілому ґрунтуватиметься одразу ж на трьох ключових свободах. По-перше, право на достатнє житло повинно передбачати захист особи, котра проживає у відповідному житлі, від примусових виселень та від довільного руйнування і знищення її будинку [2, с. 3]. З огляду на це будь-яка правова та соціальна держава несе безпосередній обов'язок стосовно забезпечення гарантій на право володіння житлом, що є правовим захистом від примусового виселення, переслідувань та інших загроз користування людиною правом на житло. Також держави зобов'язані вживати прогресивних заходів для зміцнення гарантій володіння житлом для всіх осіб, які використовують землю чи житло для задоволення своїх основних житлових потреб й які наразі таких гарантій не мають [3]. По-друге, право на достатнє житло також виявляється у праві бути вільним від довільного вторгнення в оселю, в якій проживає особа, а також в праві на приватне та сімейне життя людини. По-третє, право на достатнє житло також передбачає право людини вільно обирати місце свого проживання, визначати, де саме їй слід жити, а також право на свободу пересування [2, с. 3]. Отже, невід'ємними аспектами права на достатнє житло загалом є базовий гідний рівень життя, можливість збереження приватності, визначеність майбутнього в користуванні правом на житло, фізична безпека та здатність виражати особисту ідентичність і насолоджуватися соціальними відносинами.

Стан наукової розробки. У тій чи іншій мірі проблематика правового регулювання соціального захисту працівників органів публічної служби загалом і митних органів зокрема вже досліджувались багатьма українськими науковцями, серед яких: Н.Б. Болотіна, О.В. Епель, В.О. Журавель, Г.А. Зуб, М.І. Іншин, Р.П. Луцький, Л.Ю. Малюга, Н.П. Мокрицька, Р.І. Шабанов, Г.О. Яковлева та інші вчені.

Метою статті є встановлення особливостей правового регулювання житлово-побутового напряму соціального захисту працівників митних органів.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення права на житло – це один з ключових напрямів соціального захисту населення загалом та працівників органів публічної служби зокрема. Це виглядає закономірним, адже, як справедливо зазначає Л.Ю. Малюга: по-перше, «бажання працівника реалізувати право на житло, поряд із грошовим забезпеченням, є його ефективним заохочувальним стимулом до продуктивної та тривалої (в контексті реалізації права на стабільні службово-трудова правовідносини) трудової діяльності»; по-друге, «на професійних публічних службовців поширюються різноманітні обмеження та заборони, передбаченні законодавством, що не дозволяють їм паралельно здійснювати економічну, іншу оплачувану діяльність, яка є несумісною з посадою органу публічної служби» [4, с. 47]. У цьому контексті не є винятком і працівники митних органів, для яких стабільність у реалізації права на житло значним чином позначається на їх (членів їх сім'ї), фізичному та психічному благополуччі, що безпосередньо впливає на продуктивність та ефективність роботи, а отже, на досягненні мети та завдань держави у сфері митної справи. Крім того, надання працівникам митних органів відповідних житлових приміщень також означатиме підвищення їх здатності ефективно виконувати свої обов'язки й з огляду на те, що таке житло буде територіально близьким до їхнього місця роботи, що може скоротити час на дорогу, а отже, призведе до більш ефективної реалізації ними права на здоровий баланс між роботою та особистим життям, а також до більшого задоволення від роботи. Саме тому в підп. 4.1.13 п. 4.1 Галузевої угоди між Держмитслужбою України та ПСПМО України [5] у рамках адаптації молодих спеціалістів у трудових колективах митних органів на Держмитслужбу покладається обов'язок забезпечувати житлово-побутові потреби таких працівників (незалежно від членства у профспілці).

Розглядаючи забезпечення права на житло в якості ключового напряму соціального захисту, слід погодитись із тим, що відповідні «форми соціально-забезпечувальної діяльності держави не об'єктивуються в загальній формі, а поділяється на види, враховуючи правовий статус суб'єктів, на задоволення права на житло яких вони спрямовані. З огляду на це можна стверджувати, що житлово-побутова форма соціального захисту держслужбовців – це спеціальний вид такого напряму соціального захисту» [6, с. 188]. Погоджуючись із цим, уточнимо, що в означеному сенсі йдеться саме про спеціальний напрям, а не форму соціального захисту, хоча в межах такого напряму об'єктивовані спеціальні форми житлово-побутового напряму соціального захисту працівників митних органів.

Таким чином, враховуючи позиції вчених щодо структури напряму житлово-побутової форми соціального захисту працівників, зміст ст. 121 Житлового кодексу України, а також ст. 586 Митного кодексу України, положення Галузевої угоди між Держмитслужбою України та ПСПМО України, можемо дійти висновку, що основними формами соціального захисту працівників митних органів в означеному напрямі є:

Надання службового жилого приміщення працівникам митних органів. Спершу слід зазначити, що надання службового житла працівникам митних органів зі статусом професійних публічних службовців є ключовою стратегією не лише забезпечення їх добробуту (соціальної безпеки їх сімей), але й забезпечення: адміністративної ефективності функціонування митних органів, яка досягається за рахунок мотивованої роботи працівників, потреби в житлі яких задовольняються державою; соціальної безпеки суспільства. Вказане насамперед пояснюється тим фактом, що в багатьох містах України, особливо в тих, де ціни на нерухомість стрімко зростають (це, як правило, такі великі та часто безпечні в умовах триваючої в нашій державі війни міста, як Київ, Ужгород, Львів, Одеса), надання житла може бути суттєвим фактором забезпечення соціально безпечних умов буття не лише працівників митних органів, але і їх сімей (зменшує економічне навантаження на пошук житла в районах, де відповідні працівники працюють). Крім того, на що вже нами наголошувалось, задоволення права на гідне житло як однієї з основних людських потреб призводить до формування почуття безпеки та задоволення (особливо з огляду на те, що таким чином задовольняється економічна справедливість стосовно таких працівників), гармонії в сім'ї таких працівників, географічної мобільності працівників митних органів,

що цілком логічним чином може мати позитивні наслідки для виконання ними роботи, а також культивування соціального капіталу, який позитивно відобразиться й на соціальному капіталі нації. Отже, надання службового жилого приміщення працівникам митних органів, окрім відчутних соціально-правових переваг для працівника (його сім'ї), суспільства та держави, є показовим свідченням виконання державою зобов'язань щодо забезпечення соціального добробуту держслужбовців, що демонструє те, що держава: по-перше, у реалізує соціальну функцію відповідно до вимог принципу соціальної справедливості та соціальної відповідальності; по-друге, дієвим чином усвідомлює важливість того, щоб ті, на кого покладено обов'язки із забезпечення функціонування держави, не були обтяжені специфічними проблемами, пов'язаними із виконанням відповідної роботи. Іншими словами, надання працівникам митних органів службового жилого приміщення фактично окреслює симбіотичні відносини між державою (у вигляді митних органів) та її працівниками (державними службовцями), за яких сторони таких відносин підтримують одна одну на спільному шляху належного урядування та реалізації державою статусу правової, демократичної та соціальної держави.

Враховуючи викладене, зазначимо, що в ст. 586 МК України законодавцем вказується на те, що «посадовим особам митних органів надається службове житло в порядку, визначеному КМУ. Посадовим особам митних органів, які переводяться на роботу в іншу місцевість, а також випускникам вищих навчальних закладів, які одержали направлення на роботу до митних органів, розташованих в іншій місцевості, службове житло надається невідкладно» [7]. Так, критично аналізуючи відповідну статтю цього кодифікованого закону, слід зауважити, що з неї недостатньо зрозуміло, про який саме «порядок, визначений КМ України», йдеться. На наш погляд, мова йде не про спеціальний порядок, визначений КМ, а про постанову Ради Міністрів Української РСР «Про службові жили приміщення» від 04 лютого 1988 року № 37 [8]. Втім, зміст та форма цього Положення загалом не узгоджуються із процесом дерадянзації законодавства України.

Також слід звернути увагу на те, що до 01 жовтня 2013 року діяв наказ Держмитслужби України «Про затвердження Положення про порядок надання службових жилих приміщень і користування ними в митній службі України» від 08 лютого 2000 року № 60, який був замінений наказом Міндоходів України «Про затвердження Положення про порядок забезпечення жилими приміщеннями працівників Міністерства доходів і зборів України та його територіальних органів» від 02 серпня 2013 року № 318, який був чинним до 22 жовтня 2021 року. Зазначене Положення втратило чинність на підставі наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення про порядок надання службових жилих приміщень і користування ними в Державній податковій службі України та її територіальних органах» від 10 червня 2021 року № 338 [9]. Отже, на підставі вищезазначеного можна стверджувати, що питання надання службового жилого приміщення працівникам митних органів не врегульовується на відповідному рівні (подібно до Державної податкової служби України), адже не охоплюється наказом Мінфіну України 2021 року № 338. Немоżliвість поширення (у сенсі ч. 2 ст. 19 Конституції України) норм вказаного наказу на процеси надання службового жилого приміщення працівникам митних органів обумовлено поступовим переходом до функціонування Держмитслужби у форматі єдиної юридичної особи, яка й повинна це питання вирішити самостійно. На офіційному вебсайті Мінфіну України таким підхід аргументований наступним: посиленням інституційної спроможності митних органів; відновленням управлінської вертикалі, яка була втрачена під час функціонування Державної фіскальної служби; оптимізацією адміністративних, кадрових й інших ресурсів для посилення безпекової функції держави (вдосконалення системи аналізу ризиків, розробка нових IT-рішень); оновленням кадрового потенціалу через впровадження програми оцінки персоналу з кваліфікації та благонадійності; створенням єдиного підходу до системи добору кадрів, системи стратегічного управління, інформаційної політики, формування ефективної комунікації у сфері боротьби з корупцією [10].

Водночас у підп. 4.1.7 п. 4.1 Галузевої угоди між Держмитслужбою України та ПСПМО України передбачається, що Держмитслужба повинна «письмово погоджувати із профспілкою положення про порядок забезпечення жилими приміщеннями працівників Держмитслужби та її територіальних органів та внесення змін і доповнень до нього» [5]. Вказане вказує на потребу розробки та затвердження *Положення про порядок надання службових жилих приміщень і користування ними в Держмитслужбі та її територіальних органах*, а також попереднього внесення відповідних змін до ч. 1 ст. 586 МК України.

Окремо слід звернути увагу й на те, що згідно з підп. 4.2.6 п. 4.2 Галузевої угоди профспілка зобов'язується «здійснювати контроль за додержанням порядку надання житла працівникам

Держмитслужби та її територіальних органів, які потребують поліпшення житлових умов і знаходяться на квартирному обліку. У випадку виявлення порушень інформувати Держмитслужбу і надавати правову допомогу працівникам» [5]. Також профспілка відповідно до підп. 4.2.13 п. 4.2 Галузевої угоди зобов'язується «доводити до відома трудового колективу контрольний список працівників, які потребують поліпшення житлових умов та перебувають на квартирному обліку у виконавчому органі місцевого самоврядування за місцем проживання» [5].

Виділення земельних ділянок для будівництва службового жилого приміщення працівникам митних органів. Насамперед зазначимо, що земля, будучи основним ресурсом, повсякчас займала центральне місце в економічних, соціальних і політичних дискусіях щодо забезпечення соціальної безпеки людини. Вказане є цілком закономірним, адже так історично склалось, що землевідведення використовувалося в якості інструменту для досягнення різноманітних соціально-економічних цілей – від провадження прогресивних аграрних реформ до здійснення міського планування та розвитку. З огляду на це можемо дійти висновку, що безоплатне надання земельних ділянок працівникам митних органів зі статусом державних службовців фактично є сучасною ітерацією означеної практики, контекстуалізованої у рамках сучасних викликів урбанізації, браку гідного житла та соціально безпечної мотивації до державної служби. Так, з одного боку, в умовах, коли приватний сектор пропонує суттєві переваги для досвідчених працівників митних органів, виділення безкоштовних земельних ділянок для них служить потужним стимулом для залучення та утримання на державній службі працівників із значним трудовим потенціалом. За таких обставин зменшується вірогідність настання кадрової кризи в системі митних органів, а отже, не виникатимуть соціальні ризики збільшення обсягу роботи працівників, які залишатимуться на службі. З іншого боку, слід також мати на увазі й те, що власність на землю в Україні завжди була символом економічної стабільності та безпеки (на противагу цьому в період радянської окупації України були протиставлені «розкуркулювання» та колективізація), а тому, надаючи земельні ділянки працівникам митних органів, держава може забезпечити щодо таких осіб економічну справедливість, а також сприяти формуванню у них відчуття соціально-економічної житлової безпеки. Крім того, безкоштовне надання земельних ділянок працівникам митних органів дає їм можливість побудувати якісний будинок та жити в ньому в сприятливій екологічній обстановці. Отже, безкоштовне виділення працівникам митних органів зі статусом державних службовців земельних ділянок для будівництва є не просто політичним рішенням, а стратегічною інвестицією в людський капітал нації та соціальну безпеку населення.

Водночас доречно зауважити, що на сьогоднішній день у МК України відсутня спеціальна стаття, в якій би закріплювалось право працівників митних органів на отримання земельних ділянок для будівництва службового житла, хоча у підп. 4.1.6 п. 4.1 Галузевої угоди на Держмитслужбу України покладається обов'язок «сприяти виділенню місцевими органами влади земельних ділянок для будівництва житла для працівників Держмитслужби та її територіальних органів» [5]. Беручи до уваги, що ця форма соціального захисту, наприклад, стосовно військовослужбовців врегульовується на рівні законодавчого акта (положеннями Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»), зазначимо, що з метою виконання вимог юридичної визначеності виділення земельних ділянок для будівництва службового жилого приміщення працівникам митних органів відповідна форма соціального захисту повинна бути урегульована окремою статтею МК України, а саме ст. 586-1 «*Виділення земельних ділянок для будівництва службового жилого приміщення працівникам митних органів*», в якій будуть встановлені підстави та умови отримання земельних ділянок, окремі процедурні вимоги щодо отримання цих ділянок тощо;

Надання безвідсоткового кредиту для житлового будівництва або придбання квартир чи індивідуальних житлових будинків. Спершу слід зазначити, що надання працівникам митних органів зі статусом державних службовців безвідсоткового кредиту для житлового будівництва або придбання квартир чи індивідуальних житлових будинків – це одна з форм забезпечення держслужбовців гідним житлом, що є фундаментальною потребою кожної людини, задоволення якої сприяє відчуттю безпеки, добробуту та залученості у суспільство. Розглядаючи особливості надання безвідсоткових кредитів на житло, зауважимо, що це питання має важливе соціально-правове значення для працівників митних органів (їх сімей), адже покращує їх соціальний пакет, підвищує задоволеність роботою, а також може зменшити витрати, пов'язані з орендою працівником житла, та зменшує фінансовий тягар на працівників, які вирішили забезпечити себе житлом, взявши кредит на загальних підставах (так працівники можуть зосередитися на погашенні основної суми боргу, що дозволить їм швидше досягти соціально безпечного стану життя

без боргів). Крім того, соціально-правове значення безвідсоткові кредити на житло мають з огляду на те, що вони виконують вимоги принципів інклюзивності та соціальної справедливості. Так, держава, гарантуючи безвідсоткові кредити працівникам митних органів на житло, також гарантує й те, що навіть ті працівники, котрі отримують неконкурентну заробітну плату (в порівнянні з приватним сектором), можуть задовольняти інтерес в житловій сфері й таким чином відчувати справедливе ставлення до них держави. Отже, надання працівникам митних органів, які мають статус державного службовця, безвідсоткового кредиту для житлового будівництва (придбання квартир чи індивідуальних житлових будинків) є не просто пільгою, а виправданою інвестицією в добробут робочої сили публічного сектора а отже, в економіку та суспільство в цілому. Розуміючи та оцінюючи багатогранні переваги таких заходів забезпечення соціальної безпеки працівників митних органів, держава може визначати пріоритети у цьому питанні та просувати їх, забезпечуючи безпрограшну ситуацію як для означеного кола працівників публічного сектора, так і для громадян, яким вони служать.

Водночас необхідно наголосити на тому, що в Україні до 06 грудня 2019 року діяв Порядок надання державним службовцям, які відповідно до законодавства потребують поліпшення житлових умов, безвідсоткового кредиту для житлового будівництва або придбання квартир чи індивідуальних житлових будинків, затверджений постановою КМ України від 18 лютого 2004 року № 182. Такі кредити в гривнях надавались державному службовцю уповноваженим банком лише один раз протягом періоду перебування на державній службі та строком до 20 років (з можливістю продовження дії кредитного договору за пільгових умов у зв'язку із виходом на пенсію). Постановою КМ України від 27 листопада 2019 року № 978 [11] вказаний Порядок визнаний таким, що втратив чинність, однак він не замінений аналогічним, більш досконалим порядком, що призвело до згорання відповідної форми соціального захисту працівників органів публічної служби загалом та митних органів зокрема. Але все ж відповідно до підп. 4.1.5 п. 4.1 Галузевої угоди між Держмитслужбою України та ПСПМО України Держмитслужба зобов'язується сприяти працівникам (незалежно від членства у ПСПМО України) «в отриманні необхідних документів для одержання безвідсоткового кредиту для житлового будівництва або придбання квартир чи індивідуальних житлових будинків» [5].

Враховуючи особливі професійні фактори роботи в митних органах, які впливають на життя та здоров'я їх працівників, зазначимо, що існує потреба у відновленні такої форми соціального захисту, як надання безвідсоткового кредиту для житлового будівництва (придбання квартир чи індивідуальних житлових будинків), використовуючи підхід, що мав місце у постанові КМУ від 18 лютого 2004 року № 182 (проте відповідна програма повинна реалізовуватись лише після завершення триваючої в Україні війни).

Надання матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань. Ця допомога є «фінансовою підтримкою або нецільовою благодійною допомогою працівнику від свого роботодавця, яка виплачується за заявою працівника». Основним нормативно-правовим актом, що врегульовує основні питання надання та отримання такої допомоги, є Порядок надання державним службовцям матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань, затверджений урядовою постановою від 08 серпня 2016 року № 500 [12].

Отже, беручи до уваги Порядок, затверджений постановою КМ України 2016 року № 500, Роз'яснення Національного агентства з питань державної служби від 25 вересня 2020 року № 120-р/з [13], а також позиції вчених щодо змісту матеріальної допомоги, приходимо до думки, що матеріальна допомога працівнику характеризується наступними рисами:

- може бути разовою чи систематичною;
- надається конкретному працівнику (може надаватись й певній групі працівників, коли у них є однакові підстави для її отримання, зокрема в результаті хвороби чи загибелі їх близьких осіб тощо);
- її виплата не входить до складу витрат на оплату праці (не є заробітною платою) та не запланована, адже необхідність у цій допомозі у працівника виникає переважно несподівано. При цьому в контексті одноразової матеріальної допомоги слід мати на увазі, що обставини, які потребують її надання, можуть бути поділені на два типи:

а) типові обставини: певні соціально-побутові питання, виникнення потреби у лікуванні працівника чи члена його сім'ї, оздоровленні дітей, оформлення шлюбу, народження дитини, поховання члена сім'ї тощо;

б) нетипові обставини. Як приклад можемо назвати допомогу, що передбачалася абз. 2 ч. 2 ст. 1 Закону України 2020 року № 1071-IX, – «одноразова матеріальна допомога застрахованим

особам», під якою законодавець розуміє «одноразову виплату держави у зв'язку із втратою частини заробітної плати найманими працівниками суб'єктів господарювання, робота яких тимчасово зупинена внаслідок запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів, встановлених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та у зв'язку із втратою частини доходу фізичними особами-підприємцями, економічна діяльність яких тимчасово зупинена внаслідок запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)». Але дія норм вказаного законодавчого акта, що стосуються надання зазначеної соціальної підтримки, була зупинена на підставі п. 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України 2021 року № 1358-IX [14];

– рішення про видачу матеріальної допомоги приймає керівник на власний розсуд, проте з посиленням на положення локальних актів.

Слід звернути увагу на те, що забезпечення надання працівникам матеріальної допомоги є обов'язком Держмитслужби України, закріпленим у підп. 4.1.4 п. 4.1 Галузевої угоди між Держмитслужбою України та ПСПМО України. Відповідно до вказаного положення Угоди Держмитслужба зобов'язана «забезпечувати надання працівникам матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань та грошової допомоги, яка надається до щорічної основної оплати ваної відпустки у розмірах, встановлених законодавством» [5].

Висновки. Узагальнюючи викладене, зазначимо, що на сьогоднішній день житлово-побутовий напрям соціального захисту працівників митних органів, незважаючи на те, що він значним чином впливає на стан забезпечення соціальної безпеки відповідного кола працівників та членів їх сім'ї, залишається недостатньо розвиненим. Дещо пом'якшує цю проблему положення Галузевої угоди між Держмитслужбою України та ПСПМО України, але, не применшуючи соціально-правової значимості цього документу, слід констатувати, що Угода неспроможна забезпечити належним чином функціонування механізму соціального захисту працівників митних органів у житлово-побутовому напрямі соціального захисту. За таких обставин вбачається потреба у комплексному вдосконаленні правового регулювання форм житлово-побутового напрямку соціального захисту досліджуваного кола працівників на законодавчому та підзаконному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Безусий В.В. Форми соціального захисту державних службовців в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4. Т. 2. С. 3–7.
2. The Right to Adequate Housing. Fact Sheet. Geneva : UN, 2019. № 21 (1). 52 p.
3. Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context, Raquel Rolnik, 30.12.2013 № A/HRC/25/54. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G13/191/86/PDF/G1319186.pdf>
4. Малюга Л.Ю. Проблеми та напрями вдосконалення правового регулювання соціального захисту працівників митних органів в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 4. С. 45–49.
5. Галузева угода між Державною митною службою України та Професійною спілкою працівників митних органів України на 2020–2022 роки. URL: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=d75ef4c5-37d2-42a1-afb5-614d33fa19c3>
6. Омеляненко Є.П. Ознаки житлово-побутової форми соціального захисту працівників органів прокуратури України. *Соціальне право*. 2021. № 4. С. 187–193.
7. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI (у ред. від 18.01.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
8. Про службові жилі приміщення: Постанова Ради Міністрів Української РСР від 04.02.1988 № 37 (у ред. від 08.06.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-88-п>
9. Про затвердження Положення про порядок надання службових жилих приміщень і користування ними в Державній податковій службі України та її територіальних органах: Наказ Мінфіну України від 10.06.2021 № 338. Офіційний вісник України. 2021. № 81. Ст. 5217.
10. Функціонування Держмитслужби у форматі єдиної юридичної особи. Мінфін У к р а ї н и. URL: https://mof.gov.ua/uk/functioning_of_the_state_customs_service_in_the_form_at_of_a_single_legal_entity-476

11. Про визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2004 року № 182: Постанова КМУ від 27.11.2019 № 978. Офіційний вісник України. 2019. № 97. Ст. 3209.

12. Про затвердження Порядку надання державним службовцям матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань: Постанова КМУ від 08.08.2016 № 500 (у ред. від 15.11.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/500-2016-p>

13. Щодо соціально-побутового забезпечення державних службовців, з якими укладено контракт про проходження державної служби на період дії карантину, установленого з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Роз'яснення НАДС від 25.09.2020 № 120-р/з. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/SLUGBOVCJAM/roziasnennia/120-r-z.pdf>

14. Про надання допомоги застрахованим особам на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Закон України від 30.03.2021 № 1358-IX. Офіційний вісник України. 2021. № 30. Ст. 1701.